

اولویت بندی سکونتگاه های روستایی از نظر صنایع تبدیلی - تکمیلی کشاورزی در شهرستان زرین دشت

سجاد بازوند

کارشناس ارشد و عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور واحد دلفان، استان لرستان

نویسنده مسئول: sajjad.bazvand@gmail.com

چکیده

پیدایش فرصتهای جدید به منظور توسعه محلی و منطقه ای در گرو استفاده از ابزار مهم توسعه صنعتی است. صنعتی کردن روستاها با توجه به رسالت و اهدافی که به دنبال خواهد داشت، گامی اساسی جهت نیل به توسعه پایدار روستایی می باشد. صنایع تبدیلی و تکمیلی از عوامل مؤثر در توسعه کشاورزی و روستایی و همچنین ایجاد اشتغال پایدار، کاهش ضایعات محصولات کشاورزی و نهایتاً امنیت غذایی است. توسعه این صنایع در روستاها با توجه به امکانات موجود می تواند نقش مؤثری در توسعه روستایی داشته باشد. هدف این پژوهش انتخاب بهترین دهستان برای ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی در بین دهستان های شهرستان زرین دشت می باشد. روش تحقیق در این مطالعه، توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر داده های دست اولی است. جامعه آماری تحقیق را تمام سرپرستان خانوارهای روستایی شهرستان زرین دشت (۷۹۲۷ نفر) تشکیل می دهد که از میان آنها حجم نمونه ای با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۱۰ پرسشنامه به صورت تصادفی ساده تکمیل شده است همچنین تعداد ۳۰ پرسشنامه توسط کارشناسان جهت وزن دهی شاخص ها تکمیل شده است. تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش با استفاده از تکنیک تاپسیس فازی انجام گرفته است که برای وزن دهی شاخص ها از مدل F.AHP استفاده شده است و برای ترسیم نقشه ها از نرم افزار ARC GIS استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد که دهستان خسویه با وزن ۰/۹۲۰ بهترین موقعیت برای ایجاد و تاسیس صنایع تبدیلی و تکمیلی در شهرستان را دارا می باشد و دهستان های زیرآب با وزن ۰/۶۶۵، ایزدخواست غربی با وزن ۰/۶۱۸، دبیبران با وزن ۰/۲۷۶ و ایزدخواست شرقی با وزن ۰/۱۴۸ به ترتیب در رتبه های دوم تا پنجم قرار می گیرند.

کلیدواژه: اولویت بندی، صنایع تبدیلی و تکمیلی، توسعه روستایی، تاپسیس فازی، شهرستان زرین دشت

مقدمه

می آورد و از اینرو، رویکردی اقتصادی به شمار می رود که با ایجاد اشتغال و افزایش و توزیع متعادل تر درآمدها، سطح زندگی روستاییان را بهبود بخشیده، زمینه دستیابی به توسعه پایدار روستایی را فراهم می سازد (بلالی، ۱۳۹۴: ۱۵۰). از این رو ایجاد و توسعه صنایع روستایی در پی عدم توانایی بخش کشاورزی نسبت به تامین اشتغال کامل و بهینه نیروی انسانی، محدودیت منابع آب و خاک، کوچک بودن اراضی و ... موجب ایجاد دگرگونی های بنیادی در ساخت اقتصادی و اجتماعی بخش روستایی خواهد شد (پور رمضان و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۲). از آنجایی که صنایع روستایی بین بخش کشاورزی و صنعت ارتباط برقرار می کنند و در ایجاد توان لازم بین جوامع شهری و روستایی مؤثر می باشند، لازم است امکان سنجی صنایع تبدیلی و تکمیلی و استقرار صنعت در جوامع روستایی، هرچه بیشتر و با برنامه ریزی آگاهانه در اقتصاد کشور تحقق یابد (مهدوی و همکاران، ۱۳۸۹: ۸۰). تبیین جایگاه صنایع تبدیلی و تکمیلی در بخش

امروزه توسعه روستایی یکی از مباحث مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، خصوصاً در کشورهای جهان سوم به شمار می رود. وجود منابع سرمایه گذاری در شهرها، جاذبه های شهری، تفاوت شدید بین تقاضای نیروی کار در بین شهر و روستا، و عدم جذب نیروی انسانی در روستاها سبب شده است تا شهرها تبدیل به قطب های توسعه شوند و دوگانگی شدیدی بین سطوح درآمد، آموزش، رفاه، اشتغال و غیره بین شهر و روستا به وجود بیاید. صنایع روستایی از یکسو به واسطه نقش و جایگاه انکار ناپذیرشان در ایجاد اشتغال مفید و مؤثر در نواحی روستایی و از سوی دیگر به دلیل پیوند تنگاتنگ با بخش کشاورزی و خدمات نه تنها نقش بسزایی در توسعه روستایی در مقیاس محلی دارند، بلکه در مقیاس کلان و از تولید ملی نیز میتواند سهم قابل قبولی را نصیب نواحی روستایی بسازد (نادری مهدویی، ۱۳۹۳: ۴۳). صنعتی سازی روستایی راهبردی است که ابزارهای مناسب برای متنوع سازی اقتصاد روستایی را فراهم

های مورد مطالعه از نظر احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی چگونه است؟

در رابطه با موضوع پژوهش مطالعاتی بدین صورت انجام شده است: ظاهری و همکاران، (۱۳۹۴)، به اولویت بندی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در شهرستان آذر شهر با روش ترکیبی دلفی و تاپسیس پرداخته و به این نتیجه رسیده اند که در شهرستان آذر شهر بایستی صنایع مرتبط با فرآوری محصولات لبنی به دلیل مازاد تولید بیش تر و نیز مشکل فسادپذیری سریع این محصولات و پس از آن صنایع تبدیلی و تکمیلی مرتبط با محصولات باغی به دلیل نقش پر اهمیت آن ها در استفاده بهینه از محصولات کشاورزی تولیدی منطقه در اولویت قرار گیرند. شکور و کریمی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «اولویت بندی استقرار صنایع روستایی در شهرستان مرودشت با استفاده از شاخص مرکزیت و مدل AHP» پرداختند. در ابتدا با استفاده از مدل مرکزیت و ضریب مکانی، آبادی شهرستان مرودشت را که در سطح ۱۳ دهستان پراکنده اند، از نظر میزان مرکزیت و برخورداری از خدمات رتبه بندی کرده. بر اساس نتایج حاصل از مدل‌های مورد استفاده، ۱۳ روستای مورد انتخاب به عنوان سراسره‌های منتخب برای به کارگیری مدل AHP انتخاب شدند. بعد از انتخاب گزینه‌ها و تدوین متغیرها و زیر متغیرها، از بین سیزده سایت منتخب، روستای فتح‌آباد سفلا با امتیاز نهایی به عنوان مساعدترین سایت برای استقرار صنایع روستایی انتخاب شد. اکبرپور و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه ای با عنوان نقش کشاورزی مستعد در ایجاد صنایع خرد، تبدیلی و تکمیلی در راستای توسعه پایدار شهر روانسر به این نتیجه رسیده اند که عرضه محصولات کشاورزی قابل اتکا برای صنایع تبدیلی را در شکل گیری و گسترش آنها موثر بوده است و رابطه معنی داری وجود دارد اما با این وجود تحولات اقتصادی شهر عمدتاً در راستای بخش خدمات و بی ارتباط با بخش کشاورزی و صنعت بوده، و موجب عدم تعادل و توازن در فضای اقتصادی شهر روانسر و حوزه نفوذ آن شده است. همچنین سنجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۳)، جورج میناکشی (۲۰۱۵)، ریچارد آمپادو- آمیاوا و رز عمری (۲۰۱۵)، شارما و همکاران (۲۰۱۱)، آوسو و همکاران (۲۰۱۱)، تنویر محمود بن حسین و النی پادوپولو (۲۰۱۰) مطالعاتی در این راستا انجام داده‌اند.

اولویت مهمی که در تجدید ساختار اقتصادی جوامع روستایی از طریق اتخاذ استراتژی جدید توسعه روستایی پیشنهاد شده، ترکیب مناسبی از فعالیت های کشاورزی و غیر کشاورزی به ویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی است (ظاهری و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۴۴). صنایع روستایی می‌تواند دارای پیامدهای مثبت و منفی متعددی در مقیاس‌های مختلف جغرافیایی باشد که ارزیابی و شناخت آن برای برنامه‌ریزی‌های بعدی در توسعه صنایع روستایی مفید است. (Berdegue et, 2010: 412). صنایع تبدیلی و

کشاورزی در کشور ما به دلیل مقتضیات جهانی، حضور در بازارهای منطقه‌ای و بین‌المللی و پیوستن به سازمان تجارت جهانی روز به روز ضرورتر می‌شود. البته نباید از نظر دور داشت که توسعه اقتصادی در هر سرزمین وابسته به کارایی تلفیق و ترکیب بهینه بین بخشهای اقتصادی (کشاورزی، صنعت و خدمات) می‌باشد (خواجeh شاکوهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۶). صنایع تبدیلی و تکمیلی در جهت کمک به کاهش ضایعات محصولات کشاورزی، افزایش ارزش افزوده، افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی، ایجاد اشتغال پایدار، کمک به افزایش صادرات غیرنفتی، دستیابی به امنیت غذایی و به طور کلی توسعه پایدار بخش کشاورزی، نقش و تاثیر بسیاری دارد (حاتمی فرد، ۱۳۹۰: ۴۱۳). در ایران، توسعه صنعتی نه تنها هیچ نسبتی با روندی که در دنیا صورت می‌گیرد ندارد بلکه موجب غفلت از ارتباط آن با بخش کشاورزی نیز شده است. این غفلت علاوه بر آثار سوء اقتصادی - اجتماعی که در پی داشته امنیت اجتماعی و اقتصادی را نیز به مخاطره انداخته است. صنعتی شدن روستا و گسترش فعالیت های غیر کشاورزی عاملی مهم در افزایش رفاه، تأمین کالاها و خدمات ضروری برای خانواده های فقیر روستایی است. تأثیرات و نفوذ صنعت در مناطق روستایی، ضمن ایجاد اشتغال و اقتصادی فعال نقش مهمی در امنیت غذایی روستاییان بر عهده دارد (اقبالی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲). در ایران بخش کشاورزی با تولید ۱۰۰ میلیون تن محصولات کشاورزی در سال نقش مهمی در تأمین ۰/۰۹۰ نیاز غذایی و بخش عمده مواد اولیه صنایع و در نتیجه اقتصاد کشور دارد و نیز بر اساس آمار سازمان خواروبار کشاورزی (FAO) ایران در تولید ۱۵ محصول زراعی و ۲۵ محصول باغی در جهان مقام اول تا دهم را دارد. این در حالی است که متأسفانه ضایعات کشاورزی در ایران بنا بر اظهارات مسئولین ۳۰٪ تا ۳۵٪ بارزشی معادل ۵ میلیارد دلار در سال تخمین زده می‌شود که حدود ۶ برابر متوسط جهان و معادل ۲۵٪ درآمد نفتی کشور است (اقبالی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲). در شهرستان زرین دشت اراضی مستعدی برای کشاورزی وجود دارد. وجود مازاد تولید در بعضی از محصولات، این شهرستان را مکان مناسبی جهت استقرار واحدهای صنایع تبدیلی و تکمیلی نموده است. این شهرستان با تولیداتی همچون زیتون، خرما، صیفی جات، محصولات زراعی و پنبه فراوان یکی از شهرستان‌های کشاورزی استان فارس محسوب می‌شود. اما متأسفانه به دلایلی از قبیل قرار نگرفتن این شهرستان در مسیر راه‌های ارتباطی، عدم سرمایه‌گذاری بخش دولتی و خصوصی، عادت اشتباه کشاورزان به خام فروشی محصولات کشاورزی، محرومیت بیش از حد این شهرستان در استان و کشور و نبودن شهرک صنعتی مناسب در این شهرستان باعث شده است که این شهرستان از صنایع تبدیلی و تکمیلی در بخش کشاورزی محروم بماند. از این رو تحقیق حاضر درصدد پاسخ به این سؤال است که وضعیت سکونتگاه

در توسعه مناطق روستایی را نیز به دنبال داشته باشد . (نادری مهدویی، ۱۳۹۳: ۴۴). بطوریکه در هند، فرآوری کشاورزی به عنوان یک پتانسیل عظیم جهت رشد اقتصادی و اجتماعی مورد توجه قرار گرفته شده است (Kachero, 2011: 34).

روش پژوهش

پژوهش حاضر براساس هدف بنیادی و نوع روش به کار رفته در آن، توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری تحقیق را تمام سرپرستان خانوارهای روستایی شهرستان زرین دشت (۷۹۲۷ نفر) تشکیل می‌دهد که از میان آنها حجم نمونه‌ای با استفاده از فرمول کوکران به تعداد ۳۱۰ پرسشنامه به صورت تصادفی ساده تکمیل شده است همچنین تعداد ۳۰ پرسشنامه توسط کارشناسان جهت وزن دهی شاخص ها تکمیل شده است. برای جمع آوری اطلاعات و داده های مورد نیاز از بررسی های کتابخانه ای، میدانی، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ و پرسشنامه استفاده شده است. در همین راستا ۸ شاخص کشاورزی، سرمایه، نیروی انسانی، حمل و نقل، دسترسی به بازار، مواد اولیه، محیط طبیعی، انرژی با مشورت متخصصان، اساتید و مدیران محلی انتخاب شده است. در پژوهش حاضر جهت افزایش درجه اعتبار از روش صوری استفاده شده است بدین منظور پرسشنامه بعد از تدوین در اختیار صاحب نظران قرار گرفت و پس از جمع آوری نظرات آن‌ها اصلاحات لازم انجام شد. برای تعیین پایایی پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. میزان آلفای محاسبه شده ۸۵/۷۶۳ است که نشان می‌دهد عدد مطلوبی است و دقت لازم برای احراز پایایی سازه‌ها در پرسش‌نامه به کار گرفته شده و گویه های طراحی شده برای سنجش شاخص‌ها همبستگی درونی دارند. به منظور وزن دهی به شاخص ها از مدل تحلیل سلسله مراتبی فازی (F.AHP) استفاده شده است. همچنین برای رتبه بندی و سطح بندی سکونتگاه ها از مدل های تاپسیس فازی (F.TOPSIS) استفاده شده است.

تکمیلی بخش کشاورزی به صناعی گفته می شود که ارتباط مستقیم و تنگاتنگ با زیر بخش های مختلف کشاورزی داشته باشد (اقبال و همکاران، ۱۳۹۴: ۳). توجه به صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی شکوفایی بخش وسیعی در اقتصاد ملی خواهد شد. اصلی ترین دلایل پرداخت به این مهم را می توان کمک به توسعه پایدار بخش کشاورزی و دستیابی به امنیت غذایی از طریق فرآوری و نگهداری محصولات کشاورزی، کمک به کاهش ضایعات کشاورزی، ارزش افزوده بهره وری در بخش کشاورزی، استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود در بخش کشاورزی، ایجاد اشتغال پایدار، کمک به افزایش صادرات غیرنفتی، تسهیل در توسعه پایدار روستاها، وجود زمینه های مساعد مشارکت بخش خصوصی در سرمایه گذاری صنایع تبدیلی و تکمیلی برشمرده (موسوی نژاد، ۱۳۹۴: ۲). به طوری که صنایع تبدیلی کشاورزی شامل همه عملیات از مرحله برداشت تا رسیدن مواد به مصرف کنندگان نهایی در شکل، بسته بندی، کمیت، کیفیت و قیمت مطلوب می باشد (Mehta, 2015: 87). در تعریف دیگر، صنعت فرآوری کشاورزی، ابزار تغییر شکل دادن محصولات اصلی کشاورزی، جنگلی و شیلات است (Fao, 2011: 33). مکان یابی صنعتی تصمیمی بسیار پیچیده است و به دامنه وسیعی از معیارها وابسته است. بنابراین می توان مکان یابی را فرایند تصمیم گیری چند معیاره ای دانست که برای اولویت بندی معیارهای مختلف و انتخاب بهترین گزینه از میان گزینه های ممکن، به کار میرود. در واقع می توان با مکان یابی تاثیرات منفی حاصل از ایجاد و بهره برداری از صنایع را به حداقل رساند و گامی مثبت برای توسعه پایدار برداشت (نوری و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۵۰). دیدگاه صنعتی کردن معتقد است که گسترش فعالیتهای غیرکشاورزی و متنوع سازی اقتصاد روستایی میتواند نه تنها عاملی مهم در ارتقای ارزش افزوده بخش کشاورزی باشد بلکه با ایجاد اشتغال و افزایش درآمد و توزیع متعادلتر درآمد، منجر به بهبود سطح زندگی، افزایش رفاه، تأمین کالاها و خدمات ضروری برای خانواده های فقیر روستایی شده و نهایتاً نقش مهمی

جدول ۱. دیفازی کردن ماتریس تصمیم گیری برای تبدیل به اعداد حقیقی (منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۶)

شاخص دهستان	کشاورزی	سرمایه	نیروی انسانی	حمل و نقل	دسترسی به بازار	مواد اولیه	محیط طبیعی	انرژی
زیرآب	۶۰	۵۸	۵۶	۵۴	۵۶	۵۲	۵۸	۵۴
دبیران	۵۰	۵۲	۴۸	۴۸	۵۲	۵۶	۴۴	۵۴
ایزدخواست غربی	۵۴	۶۲	۵۲	۴۸	۵۰	۶۰	۵۴	۵۰
ایزدخواست شرقی	۴۶	۴۴	۵۲	۴۴	۴۲	۵۰	۴۴	۵۲
خسویه	۶۴	۶۰	۶۴	۵۶	۵۸	۶۴	۶۲	۵۸

محدوده مورد مطالعه

شهرستان زرین دشت یکی از شهرستان‌های استان فارس است که مرکز این شهرستان، شهر حاجی‌آباد است بر طبق سرشماری ۱۳۹۵ جمعیت این شهرستان ۷۳۱۹۹ نفر بوده است (فرمانداری شهرستان زرین دشت، ۱۳۹۶). این شهرستان که در ۱۰ اسفند ۱۳۷۸ شمسی از شهرستان داراب جدا شد شامل دو بخش مرکزی و ایزدخواست و سه شهر حاجی‌آباد (مرکز شهرستان)، شهر دبیران (در فاصله‌ی ۳۲ کیلومتری از مرکز شهرستان) و شهر پیر (در فاصله‌ی ۱۶ کیلومتری از مرکز شهرستان) و پنج دهستان ایزدخواست شرقی، ایزدخواست غربی، دبیران، خسویه و زیرآب است. فاصله این شهرستان با مرکز استان ۲۵۵ کیلومتر است. از نظر جغرافیای در جنوب شرقی فارس بین شهرستان‌های داراب-لار-چهرم-فسا واقع شده است. این شهرستان در مختصات ۵۴ درجه و ۲۵ دقیقه طول شرقی و ۲۸ درجه و ۲۱ دقیقه عرض شمالی قرار دارد. در جنوب شرقی استان فارس است (شایان و تقدیسی، ۱۳۹۶: ۶۷).

یافته های پژوهش

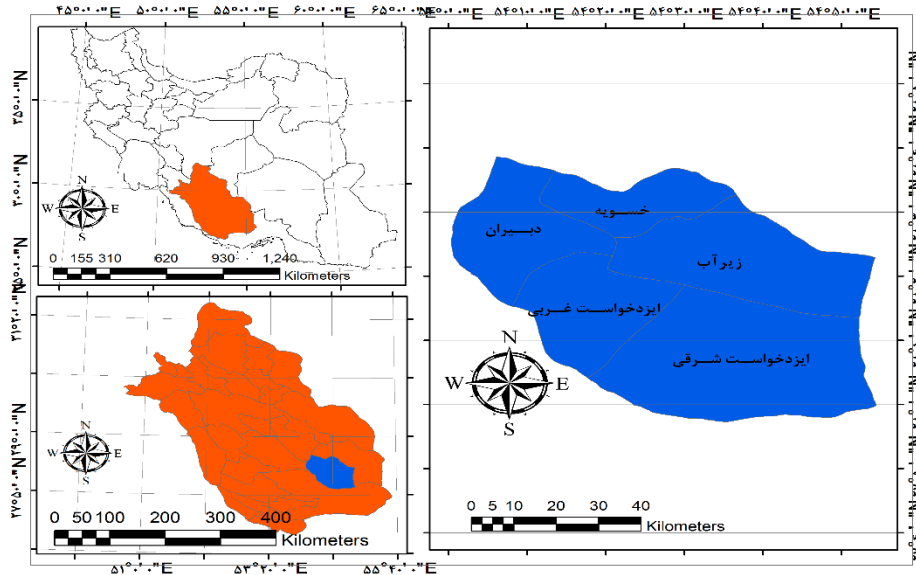
مدل تاپسیس فازی

در ادبیات موضوع یکی از مشهورترین روش‌های شناخته شده که بطور گسترده برای حل مسائل تصمیم‌گیری چند معیاره استفاده می‌شود، روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی فازی است. از این روش در تحقیقات و مقالات زیادی به منظور رتبه بندی و انتخاب گزینه‌ها استفاده شده است. یکی دیگر از این مدل‌ها تاپسیس فازی است که برای اولین بار چن و همکاران در سال ۱۹۹۲ آن را مطرح کردند. در این مدل، وزن‌ها و ماتریس تصمیم‌گیری به صورت اعداد فازی تعریف می‌شوند و همانند تاپسیس کلاسیک بر اساس فاصله از ایده آل مثبت و منفی رتبه بندی می‌کند. در تحقیقات بسیاری از این روش بهره گرفته شده است (رمضانیان وزارعی دودجی، ۱۳۹۱: ۵۷). برای بدست آوردن وزن شاخص‌ها (جدول شماره ۲) آنها را بصورت مقایسه زوجی با تکنیک تحلیل سلسله مراتبی فازی بررسی کرده و پس از انجام مراحل مختلف وزن هر یک از شاخص‌ها بدست آمده است (جدول شماره ۳). همانطور که مشاهده می‌شود مهمترین شاخص برای ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی سرمایه می‌باشد چرا که بدون داشتن سرمایه احداث این گونه صنایع امکانپذیر نمی‌باشد. بعد از سرمایه شاخص‌های مواد اولیه و حمل و نقل مهمترین شاخص‌ها برای احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌باشند. اکنون باید مقدار ایده آل مثبت و منفی را برای هر شاخص به دست آوریم. برای شاخصی با جنبه مثبت، ایده آل مثبت بزرگترین مقدار A است و برعکس برای شاخصی با جنبه منفی ایده آل مثبت، کوچکترین مقدار

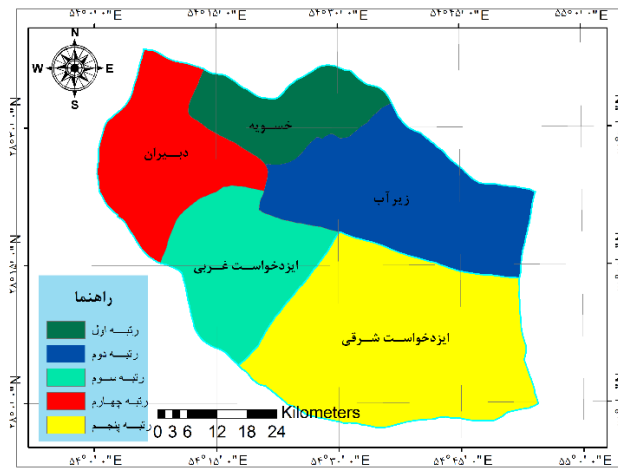
ماتریس A می‌باشد. همچنین ایده آل منفی برای شاخص مثبت کوچکترین مقدار ماتریس A می‌باشد و ایده آل منفی برای شاخص منفی بزرگترین مقدار ماتریس A می‌باشد. با توجه به جدول شماره ۳ بالاترین عملکرد شاخص *A سرمایه با ۰/۱۷۰ و پایین‌ترین عملکرد *A مربوط به انرژی ۰/۰۰۹ می‌باشد. همچنین بالاترین عملکرد -A شاخص مربوط به سرمایه با ۰/۱۴۳ و پایین‌ترین عملکرد آن مربوط به شاخص انرژی با ۰/۰۰۸ می‌باشد. برای بدست آوردن یک نتیجه کلی و نهایی و انجام سطح بندی نهایی به طوری که تمامی شاخص‌ها به طور همزمان در این اولویت بندی دخیل می‌باشند. تمامی شاخص‌های بدست آمده با استفاده از تاپسیس فازی بررسی و وزن دهی گردیدند. شاخص‌هایی که در اینجا مورد بررسی قرار گرفته است و رتبه نهایی دهستان‌ها بر طبق آنها بدست آمده است شامل شاخص تولیدات کشاورزی، سرمایه، نیروی انسانی، حمل و نقل دسترسی به بازار، مواد اولیه محیط طبیعی و انرژی می‌باشند. بر طبق نتایج جدول شماره ۴ رتبه نهایی دهستان‌های شهرستان زرین دشت در زمینه مکانیابی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با استفاده از شاخص‌های نام برده بدین صورت می‌باشد که دهستان خسویه با مقدار $CI_{0.92}$ بهترین موقعیت برای ایجاد و تاسیس صنایع تبدیلی و تکمیلی در شهرستان را دارا می‌باشد و دهستان‌های زیرآب با مقدار $CI_{0.665}$ ، ایزدخواست غربی با مقدار $CI_{0.618}$ ، دبیران با مقدار $CI_{0.276}$ و ایزدخواست شرقی زیرآب با مقدار $CI_{0.148}$ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم قرار می‌گیرند. مقدار *CI بدست آمده بین صفر و یک است و هرچه این مقدار به یک نزدیک‌تر باشد، راهکار بدست آمده به جواب ایده‌آل نزدیکتر است. نتایج حاصل از مطالعات میدانی در نواحی روستایی شهرستان زرین دشت، به عنوان نمونه مطالعاتی نشان داد که روش تاپسیس فازی به عنوان روشی ارزشمند و کارآمد از تکنیک‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه مبتنی بر اعداد فازی، به خوبی توانسته است وضعیت سکونتگاه‌ها را از نظر استقرار صنایع تبدیلی - تکمیلی در منطقه مطالعاتی را تبیین کند، به طوری که یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی و مشاهدات عینی به خوبی با واقعیت‌های موجود مناطق روستایی منطبق بوده است. عوامل بسیار زیادی باعث شده است که دهستان خسویه به عنوان اولویت اول برای احداث صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی انتخاب شود. از نظر موقعیت قرارگیری این دهستان از نظر راه‌های ارتباطی، حمل و نقل آسان، مواد اولیه و همچنین در رساندن محصولات تولیدی به دست مصرف‌کننده که عامل بسیار مهمی محسوب می‌شود نسبت به دیگر دهستان‌های شهرستان از مزیت برتری برای احداث صنایع تبدیلی کشاورزی دارا است.

جدول ۲. وزن شاخص ها با استفاده از F.AHP (منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۶)

شاخص	کشاورزی	سرمایه	نیروی انسانی	حمل و نقل	دسترسی به بازار	مواد اولیه	محیط طبیعی	انرژی
وزن	۰/۱۲۰	۰/۳۲۰	۰/۰۴۰	۰/۲۲۴	۰/۰۲۸	۰/۲۷۷	۰/۰۲۴	۰/۰۱۷

شکل ۱. موقعیت سیاسی شهرستان زرین دشت (منبع: فرمانداری شهرستان زرین دشت، ۱۳۹۶)

شکل ۲. اولویت دهستان ها برای استقرار صنایع تبدیلی - تکمیلی کشاورزی

جدول ۲. وزن شاخص ها با استفاده از F.AHP (منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۶)

شاخص	کشاورزی	سرمایه	نیروی انسانی	حمل و نقل	دسترسی به بازار	مواد اولیه	محیط طبیعی	انرژی
وزن	۰/۱۲۰	۰/۳۲۰	۰/۰۴۰	۰/۲۲۴	۰/۰۲۸	۰/۲۷۷	۰/۰۲۴	۰/۰۱۷

جدول ۳. مقدار ایده ال و نهایت افت (منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۶)

ردیف	شاخص	کشاورزی	سرمایه	نیروی انسانی	حمل و نقل	دسترسی به بازار	مواد اولیه	محیط طبیعی	انرژی
۱	مقدار ایده ال	۰/۰۶۸	۰/۱۷۰	۰/۰۲۲	۰/۱۲۲	۰/۰۱۵	۰/۱۵۸	۰/۰۱۳	۰/۰۰۹
۲	مقدار نهایت افت	۰/۰۳۸	۰/۱۴۳	۰/۰۱۶	۰/۱۰۷	۰/۰۱۲	۰/۱۰۸	۰/۰۱۱	۰/۰۰۸

جدول ۴. محاسبه فاصله هر گزینه از ایده آل مثبت و منفی
(منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۶)

نام دهستان	d+	d-	(وزن) CI	رتبه
زیرآب	۰/۰۷۶	۰/۱۶۹	۰/۶۶۵	۲
دبیران	۰/۳۱۰	۰/۱۱۸	۰/۲۷۶	۴
ایزدخواست غربی	۰/۱۱۴	۰/۱۸۵	۰/۶۱۸	۳
ایزدخواست شرقی	۰/۳۱۰	۰/۰۵۴	۰/۱۴۸	۵
خسویه	۰/۰۲۷	۰/۳۱۴	۰/۹۲۰	۱

نتیجه گیری

امروزه توسعه روستایی یکی از مباحث مهم در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها محسوب میشود. این در حالی است که روستائیان از وجود برخی مشکلات مانند بیکاری، کمبود درآمد، فقر، کاهش سطح کیفی زندگی و مشکلاتی از این دست رنج میبرند. در این زمینه به نظر می رسد صنعت به عنوان اصلی ترین ابزار در توسعه و بخصوص توسعه مناطق عقب مانده نقش محوری را به خود اختصاص داده و میتواند به حل این مشکلات کمک کند. صنایع تبدیلی و تکمیلی، عاملی اساسی در فراوری محصولات کشاورزی است. زیرا از یک سو ارزش افزوده محصولات اولیه بخش کشاورزی را ارتقا می دهد و از سوی دیگر محصولاتی به بازار ارایه می کند که با استفاده از تکنولوژی مدرن به دست آمده اند و حجم ضایعات محصولات کشاورزی را کاهش می دهد. ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی علاوه بر این که بهترین پیوند دهنده و برقرارکننده ارتباطات بین دو بخش صنعت و کشاورزی است، از میزان بیکاری های دائمی و فصلی در مناطق روستایی می کاهد و منجر به افزایش تولیدات، بهره وری، ایجاد فرصتهای شغلی، تأمین نیازهای اساسی، پیوند با دیگر بخشهای اقتصادی و کاهش نابرابریهای منطقه ای نیز می شود. یافته های پژوهش نشان می دهد رتبه نهایی دهستانهای شهرستان زرین دشت در زمینه مکانیابی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی با استفاده از شاخص های تولیدات کشاورزی، سرمایه، نیروی انسانی، حمل و نقل دسترسی به بازار، مواد اولیه محیط طبیعی و انرژی بدین صورت می باشد که دهستان خسویه با وزن ۰/۹۲۰ بهترین موقعیت برای ایجاد و تاسیس صنایع تبدیلی و تکمیلی در شهرستان را دارا می باشد و دهستان های زیرآب با وزن ۰/۶۶۵، ایزدخواست غربی با وزن ۰/۶۱۸، دبیران با وزن ۰/۲۷۶ و ایزدخواست شرقی با وزن ۰/۱۴۸ به ترتیب در رتبه های دوم تا پنجم قرار می گیرند.

استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی در منطقه، می تواند از طریق بازدهی بالاتر موجب درآمد بیشتر و سطح زندگی بهتر برای روستائیان شود و در نهایت زمینه های مناسبی را برای توسعه فراهم سازد. توجه به اصول و ضوابط مکان یابی واحدهای صنعتی و توجه

به تکنیک ها و روش های مناسب اولویت بندی استقرار صنایع در مناطق روستایی باید در راس برنامه ها قرار گیرد. زیرا رعایت ضوابط و روش های مناسب مکان یابی به عنوان یک سیاست کارآمد صنعتی در مناطق روستایی می تواند از کارایی و مطلوبیت بیشتری برای رشد و توسعه مناطق باشد. این پژوهش نتایج پژوهش های پیشین را تأیید می کند و به این نکته تأکید دارد که برای استقرار صنایع تبدیلی تکمیلی کشاورزی در روستاها بایستی شرایط و امکانات محیطی و محلی را نیز در نظر گرفت و با توجه به شرایط موجود باید به برنامه ریزی مناسب برای استقرار صنایع روستایی اقدام کرد.

این پژوهش نتایج یافته ها پژوهش های قبلی را تأیید می کند و بر این نکته تأکید دارد که در مناطقی از کشور که از کشاورزی مناسب برخوردار می باشند بهترین گزینه ایجاد صنایع تبدیلی و تکمیلی در این مناطق می باشد. به طور کلی اثرات عمده صنعتی شدن روستاها عبارتند از: ایجاد اشتغال پویا و افزایش درآمد؛ کاهش مهاجرتهای روستایی؛ کاهش نابرابریهای منطقه ای؛ افزایش رفاه روستایی؛ گسترش صادرات روستایی. به رغم تمامی منافع حاصل از صنایع روستایی، این صنایع با چالش های زیادی در سطح کشور روبرو هستند، از چالش های عمده فراوری توسعه صنایع روستایی می توان به پراکندگی زیاد روستاها در سطح کشور، شرایط نامناسب اقلیمی، ضعف نیروی انسانی، نارسایی سیستم های اقتصادی، فقدان امکانات مشاوره ای اشاره کرد.

مراجع

- اقبال، جمشید؛ کلاتری، خلیل و مطیعی، ناصر، (۱۳۹۴)، نقش صنایع تبدیلی و تکمیلی در کشاورزی و توسعه امنیت غذایی پایدار، همایش ملی انجمن های علمی - دانشجویی رشته های کشاورزی و منابع طبیعی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران.
- اکبرپور، محمد؛ احمدی، ایوب و نوری، مجتبی، (۱۳۹۴)، نقش کشاورزی مستعد در ایجاد صنایع خرد، تبدیلی و تکمیلی در روستای توسعه پایدار شهر روانسر، اولین همایش ملی تخصصی علوم کشاورزی و محطی زیست ایران، تهران.
- بلالی، حمید؛ سعدی، حشمت اله. قزوینه، سارا، (۱۳۹۴)، اولویت بندی سرمایه گذاری برای توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی بابه گیری از روش دلفی (مطالعه موردی شهرستان همدان، مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۱، شماره پیاپی ۳، صص ۱۵۹-۱۴۹).
- پاپلی یزدی، محمدحسین. و ابراهیمی، محمدمامیر، (۱۳۹۰)، نظریه های توسعه روستایی. تهران: انتشارات سمت.
- پور رمضان، عیسی؛ آمار، تیمور و اکبری، زهرا، (۱۳۹۱)، امکان سنجی استقرار صنایع کوچک تبدیلی کشاورزی یا استفاده از مدل سوات مزاحه موردی روستاهای بخش مرکزی رشت، فصلنامه نگرشهای نو در جغرافیای انسانیت سال چهارم، شماره ۴، صص ۱۱۹-۱۰۱.

نادری مهدی، کریم؛ محمودیان، حمید و سعدی، حشمت اله، (۱۳۹۳)، تأثیر صنایع تبدیلی کشاورزی بر وضعیت زندگی مطالعه موردی: روستاهای شهرستان بهار، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی جلد ۱، شماره ۴، صص ۵۹-۴۳.

نوری، آذر؛ صفریبرانوند، پریسا و ابوالخانی، علی، (۱۳۹۴)، اولویت بندی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در استان لرستان، کنفرانس بین المللی فرصت های سرمایه گذاری در استان لرستان، صص ۲۵۷-۲۴۹.

Ampadu-Ameyaw, R., & Omari, R. (2015). Small-Scale Rural Agro-processing Enterprises in Ghana: Status, Challenges and Livelihood Opportunities of Women; Journal of Scientific Research & Reports, 6(1), 61-72.

Berdegue, j., Eduardo, R., & Reardon, T. (2010). "Rural Nonfarm Employment and incomes in Chile", World Development, 29(3), 411-425.

Bin Hossain, T. M. , & Papadopoulou, E. (2010). Competitive capacity and export potential of agro-processing industries under the trade liberalization regime of Bangladesh: Asian Journal of Food Agro-Industry, 3(04), 400-419.

FAO. (2011) . The agroprocessing industry and economic development. Available www.fao.org/docrep/w5800e/w5800e12.htm (Last access: 26 November 2013).

Kachru, R.P. (2011) . Agro-Processing Industries in India—Growth, Status and Prospects, Available at <http://agricoop.nic.in/Farm%20Mech.%20PDF/05024-06.pdf> (Last access: 8 July 2013).

Mehta, G.S. (2012). Agro-Processing Industry in Uttar Pradesh. Planning Commission Government of India. New Delhi.

Minakshi, G. (2015). AGRO processing in changed scenario of globalisation-a silent but robust opportunity. Academia: An International Multidisciplinary Research Journal, 5(3), 355-361.

Owusu, V., Abdulai, A., & Abdul-Rahman, S. (2011) . Non-farm work and food security among farm households in Northern Ghana. Food Policy, 36, 108-118.

Sharma, K.D., Pathania, M.S. & Lal, H. (2010). Value Chain Analysis and Financial Viability of Agro-Processing Industries in Himachal Pradesh. Agricultural Economics Research Review, 23, 515-522.

حاتمی فرد، سو یل (۱۳۹۰)، بررسی عوامل موثر بر به بهره برداری نرسیدن صنایع تبدیلی و تکمیلی در استان زنجان، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، دوره ۲ - ۴۲، شماره ۳، صص ۴۲۱ - ۴۱۳.

خواجه شاهکوهی، علیرضا؛ حسام، مهدی؛ چراغی، مهدی و آشور، حدیثه، (۱۳۹۲)، مکانیابی و اولویت بندی استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی در استان گلستان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال دوم، شماره ۴، صص ۴۱-۲۵.

رضوانی، محمدرضا. ، (۱۳۹۰)، برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران. تهران: نشر قومس.

سجاسی قیداری، حمدالله ، میانی، احمد و صانعی، سمیه ، (۱۳۹۳)، ارزیابی و تبیین کارکرد صنایع روستایی در توسعه مورد: دهستان صائین قلعه در شهرستان ابهر، مجله اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۳، شماره ۲، پیپای ۲، صص ۱۰۵-۸۷.

شایان، محسن و تقدیسی، احمد، (۱۳۹۵)، تحلیل ارتباط کشاورزی با توسعه روستایی در شهرستان زرین دشت فارس، مجله مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، سال ۱۱، شماره ۳، صص ۶۶-۵۱.

شکور، علی، کریمی قطب آبادی، فضل اله، (۱۳۹۴)، اولویت بندی استقرار صنایع روستایی در شهرستان مرودشت با استفاده از شاخص مرکزیت و مدل AHP «فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال پنجم، شماره ۱۸، صص ۵۴-۲۶».

ظاهری، محمد؛ آقایی هیر، محسن و ذاکری میاب، کلثوم، (۱۳۹۴)، اولویت بندی صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی در شهرستان آذرشهر با روش ترکیبی دلفی و تاپسیس، مجله جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۱۹، شماره ۵۱، صص ۲۴۶-۲۲۱.

فرمانداری شهرستان زرین دشت، (۱۳۹۶)، واحد آمار و اطلاعات. مطبوعی لنگرودی، حسن. و نجفی کانی، علی، (۱۳۹۰)، توسعه و صنعتی سازی روستا (نظریه ها، روش ها و راهبردهای توسعه صنعتی) انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

موسوی نژاد، مبرحسین، (۱۳۹۴)، نقش صنایع کوچک و تبدیلی و تکمیلی در توسعه اقتصادی مناطق روستایی مطالعه موردی شهرستان ملایر، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک، دانشگاه بوعلی همدان، صص ۱۰-۱.

مهدوی، مسعود؛ بارانی پسپان، وحید؛ مدبرخاک نژاد، علی و یاهک، سجاد، (۱۳۸۹)، امکان سنجی توسعه صنایع روستایی در شهرستان عجب شیر با مدل سوات، مجله توسعه روستایی، دوره اول، شماره ۲، صص ۱۰۵-۷۹.

Prioritizing Rural Settlements for Agricultural Conversion-Complementary Industries in Zarin Dasht

Abstract

New opportunities to develop the local and regional development depends important the use of tools industry. With regard to the mission and objectives of industrialization of rural areas that will be followed, is essential step towards rural sustainable development. And complementary conversion industries of the factors contributing to the sustainable agricultural and rural development and employment creation, reducing losses of agricultural products and ultimately food security. Industrial development in rural areas, according to existing facilities could will have an effective role in rural development The research method in this study is descriptive - analytical and is based on data firsthand. The statistical population of the study consists of all supervisors of rural households in Zarrin Dasht (7927 people). Of which, 310 questionnaires were completed by simple random sampling using Cochran formula. Also, 30 questionnaires were completed by experts for weighting indices. Analysis of the results was performed using fuzzy TOPSIS techniques for weighting the indices of AHP model is used for mapping and GIS ARC software is used.

The results of this study indicate that Khoshvyyeh village with the value of 0.920 CI has the best position to create and establish conversion and complementary industries in the county and Zirab villages with a CI value of 0.665, western Izadkhist with a CI value of 0.618 with teachers The CI 0.276 and the Eastern Izadkhist with a CI value of 0.148 rank second to fifth respectively.

Key words: prioritize, agro-processing industry, rural development", Fuzzy Topsis, city Zarrindasht